

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 66 (1981)
Heft: 16

Artikel: Cronica : entscahtta october 1980 entochen la fin da fevrer 1981
Autor: Berther, Norbert
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-882240>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 17.02.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Cronica

(Entschatta october 1980 entochen la fin da fevrer 1981)

Fatgs romontschs

Radunonza da delegai dalla Romania

Il 22 da november seradunan ils delegai dalla Romania a Rueun alla radunonza generala. Il rapport annual fa menziun dil curriu e passau egl onn 1980. Ina gronda part da quel ei dedicada allas burasclas pertuccont l'elecziun dil secretari dalla Ligia Romontscha. Ils students ein buca cuntents cun certas remarcas pertuccont lur representant, Leo Tuor, ella suprastonza dalla Romania. Davart il quen eis ei da menziunar che las ediziuns (Tschespet ed Ischi) maglian ver 25 000 dallas entradas da 36 000 francs. In novum ei la summa da 5 600 francs dallas vischnauncas dalla regiun dalla Romania. Da 36 vischnauncas han 24 dau suatientscha alla Romania. Ellas pagan ina contribuziun da silmeins 50 raps per habitont e gidan cheutras a financiar las acziuns dalla Romania.

Suenter las tractandas statutaricas plaida il niev secretari dalla Ligia Romontscha, dr. Bernard Cathomas, davart il tema: «Regionalissem: schanza e prigel» (mira sia contribuziun en quest Ischi). – Dr. Pius Tomaschett presenta la pusseivladad dad endrizzar ella Cuort Ligia Grischa a Trun ina stiva litterara romontscha che savess era funcziunar sco center cultural dalla Romania. Alla fin referescha il cassier dalla Romania, Giusep Decurtins, co ins savess migliurar la vendita dallas ediziuns dalla Romania.

Sco successurs dils suprastonts demissiononts, dr. Bernard Cathomas e stud. fil. Leo Tuor elegia la radunonza Gion Tumasch Deplazes, Sagogn/Domat e Magnus Manetsch da Trun, gimnasiast a Mustér.

La Romania e la Renania s'entaupan

Il 17 da december s'entaupan las suprastonzas dalla Romania e Renania a Glion per dilucidar la damonda d'ina eventuala fusiun dallas duas uniuns. Quei conclus haveva la radunonza extraordinaria dalla Romania priu il 10 da matg. Ils parsuras presentan l'activitad e la structura da lur uniuns e silsuenter sediscuoran ils suprastonts sur dils avantatgs e disavantatgs d'ina fusiun. Extendidamein discussiuneschan els las pusseivladads dad ina collaboraziun pli intensiva.

Exposiziun da cudischs romontschs

Il davos digl onn 1980 entscheiva la Romania cun ina exposiziun da cudischs. Elmar Deflorin, graficher da Mustér a Turitg, ha creau ina preit ch'exista ord

tschun elements portabels. Quater da quels muossan portrets da differents scribents romontschs da nies temps ensemen cun in pign schatg ord lur ovra tenor ina schelta da Leo Tuor. Il tschunavel element survescha sco cruna da cudischs e cumpeglia ver 200 scartiras. Era la Renania expona ses cudischs ensemen cun la Romania.

L'exposiziun che viagescha da scola tier scola duei intensivar la derasaziun da cudischs romontschs.

Ludivic Hendry obtegn il premi radio

A caschun dalla radunonza generala dalla Cuminonza romontscha da radio e televisiun dils 18 d'october obtegnan Ludivic Hendry e ser Jachen Ulrich Gaudenz il premi radio per lur engaschi en favur dalla cultura romontscha. La laudaziun salvan Alfons Maissen resp. Giovannina Brunold.

A quella radunonza han era liug las elecziuns. Els differents gremis vegnan ils sequents Sursilvans reeligi ni tscharni da niev: suprastonza: dr. Fidel Caviezel; cussegl: Leo Bundi, dr. Giachen Giusep Casaulta, dr. Giusep Capaul, Ervin Gienal (niev); cumissiun da programs: dr. Iso Camartin, dr. Gion Deplazes, prof. Gion Giusep Derungs, Serafin Rensch (niev) e dr. Arnold Spescha (niev).

Augustin Manetsch daventa commember dalla cumissiun OSL

Entschatta november elegia la suprastanza dalla Ligia Romontscha scol. sec. Augustin Manetsch da Mustér sco niev commember dalla cumissiun dalla Ovra svizra da lectura per la giuventetgna (OSL). El succeda a Toni Halter ch'ei staus bunamein 20 onns president da quei gremi.

Nova istanza dalla Ligia Romontscha a Berna

L'impurtonta tractanda dalla secunda radunonza da delegai dalla Ligia Romontscha che ha liug ils 13 da december, ei l'orientaziun davart la nova istanza dalla Ligia Romontscha al Cussegl federal. Quella garegia in alzament dil sustegn finanziel dalla Confederaziun da 450 000 sin 1,9 milliuns francs. En ina documentaziun bein fundada argumentescha la Ligia Romontscha la necessitad per in alzament dallas contribuziuns federalas. Ils puncts principals dalla nova istanza secloman: engaschar in filolog en uffeci cumplein, crear 4 posts stabels per collaboraturs regiunals, edir in magazin per il qual dus redacturs fussen responsabels, endrizzar in center d'informaziun cun ina persuna en uffeci cumplein. – L'entschatta da mars vegn il proceder futur discussiunus cun la delegaziun grischuna da parlamentar a Berna.

Lescha da lungatgs – procedura da consultaziun

L'entschatta digl onn suttametta il departament d'educaziun in sboz per ina nova lescha da lungatgs allas vischnauncas ed a numerusas organisaziuns. Entochen la fin da zercladur ein ils interrogai supplicai d'inoltrar lur meini. Il sboz ei vegnius preparaus dalla Ligia Romontscha.

Religiun

Benedicziun dalla baselgia renovada da s. Glieci a Peiden-Bogn

Ils 19 d'october benedescha vicari general Giusep Pelican la baselgia da s. Glieci a Peiden-Bogn, renovada sut l'egida dil plevon provisur Benedetg Chistell e dalla cumissiun da baghegiar presidiada da Pieder Arpagaus.

Midadas ella pastoraziun

Ils 12 d'october pren sur *Vincens Derungs* cumiau da sia pleiv a *Vignogn* e *Degen* ch'el ha pastoraun naven da 1968. Avon (1957) eis el staus plevon a Lumbrein. Dad uss naven surpren sur *Derungs* la pastoraziun ella casa dalla s. crusch a Tavau. –

La pleiv da Degen surpren il plevon da Vrin, sur Pius Venzin e quella da Vignogn igl augsegner da Vella, sur Benedetg Chistell.

Cun la fin da fevrer banduna sur *Felici Riedi Uors*. Naven da 1976 ha el pastora las pleivs reunidas da Suraua: Uors/Surcasti, Tersnaus/S. Martin e Camuns. Felici Riedi vegn a surprender la direcziun d'in asil el cantun Uri. – Plinavon demissiunescha la fin da december 1980 sur *Giuli Cantieni* sco plevon da Mustér. Sco successur vegn sur Sep Fidel Sievi eligius.

Cultura

Paul Duff expona ses maletgs

Paul Duff ei buca mo scribent e poet, mobein era pictur. Naven dils 7 entochen ils 22 da fevrer expona el ses maletgs el hotel «Cucagna» a Mustér. Alla avertura presenta dr. Alfons Maissen il pictur e poet Paul Duff e sia ovra poetica e picturala. La tematica preferida digl artist ein ils animals tschentai en cuntradas muntagnardas.

Exposiziun dallas ovras da Cristian Blumenthal

Dall'entschatta december entochen ils 24 da schaner 1981 cuoza l'exposiziun da maletgs da Cristian Blumenthal a Rorbass (Turitg). Igl artist sursilvan ei autodidact e malegia cun ieli e novissimamein cun colurs d'aua. Ses maletgs representan en moda capeivla e captivonta la veta purila muntagnarda.

Restauraziun dalla Clastra da Mustér

La Clastra da Mustér ha per mauns da perscrutar igl origin dils edificis clastrals dil temps medieval, d'ingrondir la cripta e da midar la baselgia da Nossadunna en localitads per la biblioteca romontscha e tudestga, in museum ed in archiv. Il preventiv quenta cun cuosts da rodund 12.3 milliuns francs. Da quels surpren la vischnaunca da Mustér 1 milliun, il Cantun 1.2 milliuns e la Confederaziun 1 646 000 francs. Il rest sto la clastra purtar.

Biblioteca per carschi a Glion

Ils 19 d'october sa Glion inaugurar la nova biblioteca per carschi. Ella cumpeggia gia 2500 cudischs da litteratura biala u da materias. 500 toms ein novs. L'inizianta da quella ovra ei dunna N. Moder, sustenida da Richard Cavigelli, scolast secundar. A caschun dalla inauguraziun raquenta il scribent Ludovic Hendry sur da sia veta e sias ovras.

Cerchel cultural da Lags

L'entschatta fevrer edescha il Cerchel cultural da Lags in calendari che orientescha la populaziun sur da occasiuns culturalas, sportivas e socialas en la vischnaunca. Parsura da quella instituziun ei *Augustin Killias*. Per las differentas incumbensas ein las suandontas personas responsablas: *Anton Camenisch* (tgira dil lungatg); *Pieder Caminada* (Informaziun locala per historia, architectura, fauna, flora, botanica e geologia); *Natalia Gliott* (scolaziun da carschi); *Gion Balzer Casanova* (arranschaments per concerts ed instrucziun musicala); *Toja Isenring-Maissen* (exposiziun d'art); *Augustin Killias* (Isonzas e folclora); *Paulina Arpagaus-Cathomen* (instrucziun manuala). Sco ei seresulta dil program dil Cerchel cultural Lags ei sia activitad gronda. Ei vegn per exempel organisau differents concerts e teaters ed era realisau ina exposiziun. Il cerchel dispona da bunas finanzas ch'el retila per gronda part d'in fondo cultural dalla vischnaunca.

Suttetg per il Museum regional Surselva

La fin da 1980 vendan ils artavels da M. Capeder, Duin, la casa Carniec a Glion alla fundaziun «Museum regional Surselva» per la summa da 300 000 francs. La renovaziun prevedida, il mobiliar, igl indrez d'alarm, la cumpra d'objects d'exposiziun cuostan ulteriuramein 840 000 francs, aschia che las expensas totalas muntan a 1 150 000 francs. Tratg giu ils agens mieds, la contribuziun dil marcau da Glion, il recav dalla fiasta populara e dallas ulteriuras acziuns e dallas contribuziuns communalas, cantunalas e federalas resta aunc in deivet da biabein in miez milliun. Ins quenta arver il museum igl onn 1983.

Nova bandiera per il Chor mischedau romontsch Rezia Cuera

Il 25 d'october inaugurescha il Chor mischedau Rezia sia nova bandiera. Professer Cristian Gerber ha creau il motiv e la firma Stadelmann da Sogn Gagl ha exequi il simbol. Sco madretscha e padrin ein Tina Seeli ed Ignazi Beer stai a disposiziun.

Programs supplementars da televisiun per la Surselva

La fin da 1980 e l'entschatta da quest onn han ils votants dalla Corporaziun da vischnauncas dalla Surselva priu posiziun davart la damonda, schebein els giavischien programs supplementars da televisiun digl exteriur. La Tele-Rezia SA emetta quels a moda radioelectrica en canals mess a disposiziun dalla PTT e meina e mantegn ils indrezs necessaris leutier. Pertuccont quella damonda dat ei ina discussiun animada ella pressa. Ils adherents fan valer che la populaziun muntagnarda dueigi ver las medemas favurs sco quella dalla Bassa e ch'ella dueigi buca vegnir castigada pervia da sia situaziun geografica. Ils adversaris ein dil meini che programs supplementars savessien donnegiar alla cultura romontscha, damai ch'ei vegness mirau dapli televisiun. Aschi fuss la influenza germanisonta

aunc pli gronda che tochen dacheu. In ulteriur motiv encunter il project ei quel, che tuts possessurs dad apparats da televisiun stuessen pagar ina taxa supplementara, era sch'els giavischan buca il program supplementar.

Il resultat dalla votaziun se presenta sco suonda: 1877 ein encunter, 1054 persuen-ter. Tier las vischnauncas ei il resultat aunc pli clars: 36 s'expriman encunter e mo 6 ein persuen-ter.

Sport

Halla sportiva a Mustér

Ils 7 da november sa Mustér arranschar la «fiasta da pigniel» per la halla sportiva. Ella secumpona da treis hallas che san vegnir spartidas ina da l'otra entras preits. El sutterren sesanflan localitads per il schurmetg civil. Il project ei vegnius elaboraus d'architect Rudolf Meuli e las lavurs da construcziun ha architect Werner Schmidt-Candinas survigilau.

Campionadi nordic svizzer d'invalids a Trun

Ils 31 da schaner ed igl emprem da fevrer ha liug a Trun il sisavel campionadi nordic svizzer d'invalids. Ver 90 sportists fan part da quella concorrenza. Il meglier Grischun ei Luis Cadruvi che gudogna treis medaglias da bronz.

Campionadi svizzer da skis per damas a Breil

Ils 19 entochen ils 21 da fevrer organisescha il Club da skis Breil il campionadi svizzer da skis per damas a Breil. Hanny Wenzel gudogna la cuorsa rapida, ferton che Erica Hess va cun la plema el slalom special e gigantico ed ella cumbinaziun.

Fatgs socials

Niev proveditur per la Surselva

Sco successur da Thomas Bieler, proveditur digl emprem district da provediment dalla Surselva, cun liug da survetsch a Trun, vegn Silvio Albin da Trun eligius.

Nova casa da vegls per la Val Medel

Cun l'entschatta da schaner vegn la casa s. Clau, il niev albiert per glied veglia a Curaglia, aviarta. Las duas soras Gelgia ed Engelbertina dad Ingenbohl surpren-

dan la direcziun dil niev sottetg, dil qual ils vegls fan gia stedi diever. Il project ei vegnius elaboraus d'architect Thomas Bischoff, ferton che Sigisbert Flepp ha presidiau la cumissiun da baghegiar.

Scola

Nova casa da scola a Lags

Ils 11 d'october sa la vischnaunca da Lags inaugurar sia nova casa da scola a Grava. Il niev edific projectaus d'architect H. Steiner, Flem/Sogn Gagl, cumpeggia 4 stanzas per la scola primara, 2 stanzas per la scola secundara, 1 stanza per la scola da lavur, 1 stanza per ils scolasts, 1 luvratori, 1 biblioteca, 1 aula (per ils scolars e per center cultural) 1 halla da gimnastica ed 1 habitaziun per il pedel. Ils cuosts muntan a ver 5 milliuns francs.

Politica

Staziunament da truppas militaras en la Val Sumvitg?

Dapi entgin temps ei la vischnaunca da Sumvitg en contractivas cun las autoritads militaras pertuccont il staziunament da truppas militaras en la Val Sumvitg. Il militar gidass cheutras ad arver la via ch'ei ina gronda grevezia per la vischnaunca. Ils 14 da november decida la vischnaunca da perseguitar vinavon ils interess davart il militer per Sumvitg. – Denton era l'opposiziun encunter in tal project sefa gia valer. Ei vegn fundau in comite encunter scadin staziunament da truppas militaras a Sumvitg. (Cump. Gasetta Romontscha, 9-12-1980)

Sumvitg prolunghescha la concessiun d'aua per la Greina

Cun 73 encunter 2 vuschs decida Sumvitg ils 23 da schaner da prolunghir per 10 onns la concessiun per utilizar l'aua dalla Greina per forza electrica. Quella lubientscha fuss scadida cun la fin d'october 1981. La vischnaunca da Sumvitg survegn per quella concessiun annualmein ina summa da ver 50 000 francs.

Niev derschader cantunal

Cun l'entschatta da schaner surpren dr. *Giusep Nay*, Cuera/Trun, sia nova incarica sco derschader cantunal. El era vegnius eligius il matg 1980 dil Cussegl grond sco commember da quella autoritad giudiziala.

Cusseglia federal Leon Schlumpf visita Trun

Il 15 da schaner visita cusseglia federal dr. Leon Schlumpf la vischnaunca da Trun. El vegn beneventaus el curtin d'honor dalla Ligia Grischa da mistral Gieri Vincenz. Lu suonda in til tras il vitg entochen avon il Museum Cuort Ligia Grischa. Leu dattan la Societad da musica ed il Chor viril ina ovaziun agl ault magistrat. Il president communal, Valentin Vincenz, porta ils salids dalla vischnaunca. Suententer ver visitau il museum e la stiva sursilvana d'art, offerescha la vischnaunca da Trun in refrestg el hotel Tödi.

Economia

Niev runal da skis a Tujetsch

Per l'entschatta dalla stagiun d'unviern 1980/81 sa il niev runal da skis naven da Val-Val si Cuolm-Val vegnir mess en funcziun. El ha ina lunghezia da 900 m e surmunta ina differenza da 350 m. Quei niev indrez porscha ina comunicaziun denter il runal Calmut si l'Alpsu ed il territori da skis da Milez.

Novas localitads per las agenturas da Mustér e Sedrun

Il 28 da november sa la Banca cantunala retrer a *Mustér* las novas localitads ella casa digl anteriur miedi, dr. Leo Condrau. L'inauguraziun ha liug ils 6 da mars (Cump. GR, 10-3-1981). Il 15 da december sa l'Uniun da bancas svizras arver ina nova filiala en la Casa Misterlessa a Mustér. Suententer Glion ei quei la secunda agentura en Surselva. Administratur dalla nova banca ei Willi Lozza. Era l'agentura dalla Banca cantunala da *Sedrun* ha dapi l'entschatta dalla stagiun d'unviern in niev suttetg e quei en la casa nova sper la via cantunala visavi il consum Volg. Entschatta mars ha liug l'inauguraziun. (Cump. GR, 20-3-1981)

Niev administratur dalla Banca Raiffeisen a Mustér

Il fevrer elegia la Banca Raiffeisen da Mustér Linus Huonder sco niev administratur. El ei successur dad Ervin Nay che surpren la direcziun dil hotel Bellavista a Mustér.

Fabrica da ponn Trun

Il 13 da december salva la Fabrica da ponn Trun sia radunonza generala. Il quen per il 30 da zercladur 1980 siara cun in mudest gudogn da 353 923. — francs. Ei fa l'impressiun che la interpresa possi puspei serestabilir. Il niev directur, D. de Pedrini ha bunas speronzas. Il 260 emploiai ein occupai cumpleinamein.

10 onns Pendicularas Mustér SA

Cuort avon Nadal eis ei stau 10 onns che las Pendicularas Mustér SA han aviert lur menaschi. Ussa disponan ellas d'ina pendiculara, da 5 runals e d'in vast restaurant a Caischavedra. La summa investada munta a ver 18 milliuns francs.

Niev hotel a Mustér

Da miez december vegn il «Parkhotel Baur» a Mustér inauguraus. Il niev hotel d'emprema classa (5 steilas), cumpeglia 51 stanzas da hosps cun ver 100 letgs, 5 suitas cun cheminée, 12 combras per il persunal, 2 ascensurs sco era ils necessaris locals supplementars. Plinavon cumpren el in restaurant da 95 plazs, ina bar, in restaurant per ils hosps da hotel, in restaurant cun 25 plazs da seser (la schinumada stiva da schiember), 1 restaurant per il persunal ed 1 dancing cun 250 plazs. Architect dil hotel ei Paul Geiger da Turitg.

125 onns Firma Adolf Maissen fegls SA, Rabijs

Ils 11 d'october festivescha la Firma Adolf Maissen fegls SA, Rabijs il giubileum da 125 onns. Il fundatur dalla fabrica da lenn ei Sep Mudest Maissen staus. Ses successurs ein Placi Maissen (1852–1920) ed Adolf Maissen (1894–1965). Oz meinan ils frars Mudest ed Adalbert l'interpresa che fatschenta ver 15 luvvers. (Cump. GR, 17-10-80)

25 onns Cuschinas Tödi Rabijs

Ils 19 da december festivescha la fatschenta Cuschinas Tödi Rabijs il giubileum da 25 onns. Fundatur e possessur dalla fatschenta ch'ei sespecialisada per endrizzar cuschinas, ei Gabriel Lutz. El occupescha oz 16 collaboraturs.

In Sursilvan sco niev secretari puril dil Grischun

Ils 5 da december elegia la suprastanza dalla Uniun purila grischuna Curdin Foppa da Vignogn, sesents a Luven, sco niev secretari puril. Curdin Foppa ei naschius 1953 a Vignogn. Suenter la scola cantunala frequenta el il Tecnicum agricol a Zollikofen ch'el finescha 1978 cun il diplom.

Nos morts

Ignazi Beer (1914–1980)

Il 2 da december ei Ignazi Beer spartius suenter ina liunga maldispostadad. El ei naschius 1914 a Tavanasa, daventa scolast e dat 10 onns scola en siu vitg natal. Suenter lavura el 33 onns sco inspectur da victualias per il cantun Grischun. En siu temps liber eis el s'engaschaus per ils chors romontschs da Cuera sco dirigent e cantadur. Gronds survetschs ha Ignazi Beer fatg per il lungatg romontsch, seigi quei sco premurau cassier dalla Romania (1944–1962), sco commember activ dalla Casa editura Fontanivas, sco autur da numerus artechels romontschs e sco correctur da biars cudischs romontschs. Ignazi Beer era in um da temperament che saveva s'engaschar cun fiug e flomma per ina causa. El ruaussi en pasch. (Cump. necrolog ella Gasetta Romontscha dils 12-12-1980)

Luis Candinas (1892–1980)

Il 12 da december ei Luis Candinas morts egl Asil da vegls a Trun. El ei naschius 1892 a Surrein. Suenter ver fatg la scola commerciala a Sogn Gagl daventa el emploiau da viafier. Naven da 1919 entochen 1957 ei Luis Candinas caustaziun a Rueun. Al pievel romontsch ei Luis Candinas enconuschents entras sias numerusas poesias ch'el publicava en la Gasetta Romontscha. El edescha era in ton da quellas en las ediziuns «Sulegliadas» (1954) e «Ord miu truchet» (1967). Il temas preferi da sias poesias ein las stagiuns, la natira ed il carstgaun.

(Cump. necrolog ella GR, 20-2-1981)